

Aangename wetenschap: 5 jaar SAS!

De SAS bestaat 5 jaar. De SAS kwam 5 jaar geleden niet zomaar tot stand, er ging het een en ander vooraf. Terugkijkend op de wordingsgeschiedenis van de SAS is het beslissende moment het verschijnen van een notitie van Eric Bleumink onder de titel “De Senioren Academie Faculteit”. Onder de notitie staat “Vries, 11 december 2006”.

Hij schrijft : “Het gemeenschappelijk kenmerk van de “universities of the third age” (uta’s) is dat beroepsbeoefenaren met zeer diverse achtergronden bijeen worden gebracht en wel degenen die na het spitsuur van het leven op zoek zijn naar een intellectueel avontuur. Men wil ervaringsrijkdom en kennis met anderen delen en zich verdiepen in de nieuwste wetenschappelijke ontwikkelingen en inzichten die buiten het eigen vakgebied liggen. Het behoort tot de mores dat de uta’s zich mengen in het debat over actuele maatschappelijke thema’s. De docenten die op vrijwillige basis participeren, zijn afkomstig uit de directe omgeving van de moederinstelling. In veel landen ... is het gemeengoed dat senioren, onderzoekers en emeriti, in de gelegenheid worden gesteld actief te blijven en te participeren in onderwijs en onderzoek. ... In ons land wordt strikt de hand gehouden aan op leeftijd gebaseerde stopregels. De ervaring leert dat elders de nog actief bij de universiteit betrokkenen de voedingsbodem zijn voor de uta’s en dat emeriti voor een niet onbelangrijk deel het cursorisch onderwijs bij de uta’s voor hun rekening nemen. Deze overwegingen hebben geleid tot het onderstaand voorstel”.

Ik paraphraseer Bleumink’s tekst: De Senioren Academie beoogt een organisatorisch verband op te zetten dat als Faculteit wordt aangeduid.

1) Die Faculteit brengt personen bij elkaar die vanuit verschillende disciplinaire invalshoeken (nieuwe) wetenschappelijke concepties en vorderingen en/of maatschappelijke ontwikkelingen aan kritische beschouwingen onderwerpen. Zo mogelijk wordt daarover gepubliceerd.

2) Voorts functioneert die Faculteit als voedingsbodem voor de Senioren Academie met name door voorstellen te ontwikkelen voor de opzet van cursussen. Bleumink bouwt hier nadrukkelijk voort op het initiatief van Charles Wildevuur, dat o.a. leidde tot een cursus over “Lichaam en Geest”.

De beoogde leden van de Faculteit zijn emeriti en ex-docenten, maar ook anderen die op veel ervaring kunnen bogen zijn welkom; deelname veronderstelt dat men bereid is een actieve bijdrage te leveren. Men komt regelmatig bijeen en om die bijeenkomsten voor te bereiden worden een of meer moderators gekozen. De Faculteit is verankerd in de Senioren Academie en omdat de Faculteit nauw verweven is met de universiteit is de oprichting ook besproken met de rector. Een voorziening voor de kosten van de Faculteit in de begroting van de Senioren Academie is vanzelfsprekend.

In de loop van 2007 werd het initiatief van Eric Bleumink opgepakt en geconcretiseerd. Het bestuur van de Senioren Academie stelde de SAF formeel in en garandeerde een bescheiden financiële bijdrage. De SAF is inhoudelijk echter autonoom. Ook werd een stuurgroep geformeerd, bestaande uit Jan Minderhoud, Dick Meijer, Paul Nieuwenhuis, Charles Wildevuur en Joost Hauer (vanaf 2008). Ivo Molenaar fungeerde als dagelijks voorzitter van

de SAF-bijeenkomsten. De stuurgroep vergaderde meestal bij Paul Nieuwenhuis aan de Ossenmarkt, maar ook in de tuin van Charles Wildevuur was het enkele keren goed toeven.

Op dit punt in de geschiedenis aangekomen is het wellicht zinvol te vertellen hoe ik bij de SAF betrokken raakte. Na mijn emeritaat in 2003 bij de Universiteit Utrecht, sociale geografie, verhuisden we in de zomer van 2005 naar Assen; Drenthenieren heette dat. Via gemeenschappelijke vrienden kwamen we al snel in contact met Anja van Berkum, die toen nog bij het HOVO-bureau werkte. En zo ontdekten we de onvolprezen cursus Grenzkontakte, raakte ik betrokken bij de EFOS (European Federation of Elder Students) en een poging om een Europese SAF-achtige club op te richten. Daardoor kwam ik in contact met Eric Bleumink om over buitenlandse HOVO-verbindingen te spreken en met Paul Nieuwenhuis die me bij de zich ontwikkelende SAF betrok. Via Paul Nieuwenhuis en Jan Minderhoud kwam ik in de stuurgroep. Van 2009 tot 2018 was ik lid van het bestuur van de Vrienden van de HOVO en kon ik daardoor als contactpersoon tussen SAF en Vrienden functioneren.

In het voorstel van Eric Bleumink kwamen enkele lopende initiatieven samen. Paul Nieuwenhuis was actief om van de RUG erkenning te krijgen voor officiële inzetbaarheid van emeriti. Daarnaast ontwikkelde zich een activiteit die we inmiddels kennen onder de naam “discussiegroepen”. Een groep die elkaar vindt rond een bepaald thema soms met de expliciete bedoeling daarover een cursus voor de HOVO te maken, maar ook om een bijdrage te leveren voor het reguliere onderwijsprogramma van de RUG, bijv. in de vorm van een Minor. Voor zover ik heb kunnen nagaan was de eerste HOVO-cursus die zo tot stand kwam “Lichaam en Geest; het lichaam/geest probleem vanuit verschillende invalshoeken getoond” in het programma van najaar 2006. Initiatiefnemers voor de discussiegroep en coördinatoren van de cursus waren Charles Wildevuur en Jeroen Bartels, die daarmee een traditie in gang hebben gezet. Deze cursus en de daarna volgende serie rond het begrip “Cognitie”, waarin ook Dick Meijer en Remco Ekkers een actieve inbreng hadden, resulteerden in een reeks boeken bij uitgeverij Damon: Lichaam en Geest (2006); Cultuur en Cognitie (2007); Cognitie in kunst en wetenschap (2008) en Lateralisatie en Cognitie (2010).

De relaties tussen de Senioren Academie en de Groningse Universiteit zijn altijd hecht en productief geweest. Al bij de oprichting van de HOVO, Hoger Onderwijs Voor Ouderen, in 1986 was de Groningse Universiteit ten nauwste betrokken in de persoon van Jan Snijders. En ook in de jaren daarna hebben Groningse universitaire medewerkers en emeriti regelmatig bijgedragen aan het lesprogramma van de HOVO; op eigen initiatief of op verzoek van het Bureau van de Senioren Universiteit kwamen verbindingen tot stand die resulteerden in cursussen voor de HOVO.

De Senioren Academie Faculteit bestond in de begintijd uit een 30-tal emeriti en RUG-docenten die regelmatig bijeen kwamen ten huize van Paul Nieuwenhuis aan de Ossenmarkt. Paul's gastvrijheid is spreekwoordelijk. Het samen napraten met een glas wijn werd een kleine traditie. De doelstellingen van de SAF: uitwisseling van wetenschappelijke kennis en het verzorgen van cursussen voor de HOVO kregen steeds concreter vorm.

Het verzorgen van HOVO-cursussen begon veelal met het formeren van een discussiegroep rond een bepaald thema.

- Het kan zijn dat in discussies in het SAF-forum een onderwerp naar voren komt dat vervolgens door een kleine groep wordt uitgewerkt en in een HOVO-cursus gestalte krijgt, voorbeelden zijn de cursussen “Europa” en “Dood en leven”.
- Discussiegroepen kunnen ook ontstaan op initiatief van enkele personen die rond een meestal multidisciplinair thema geïnteresseerde collega’s aantrekken. Dit model is het uitgangspunt geweest voor de opzet van de SAF. Voorbeelden zijn de al genoemde cursussen rond het begrip “cognitie”, “Bewustzijn in wording” (2009). De groep rond Charles Wildevuur functioneert nog steeds en heeft tot op heden een achttal cursussen voor de HOVO verzorgd. Een ander en recenter voorbeeld is de multidisciplinaire werkgroep “De toekomst van de mensheid: de evolutie gaat door” die is ontstaan in 2016.

De doelstelling om wetenschappelijke kennis uit te wisselen krijgt vorm in het SAF-forum door lezingen van leden of gasten en discussies daarover. Tevens komen de activiteiten van werkgroepen daar ter sprake en worden plannen voor nieuwe werkgroepen tegen het licht gehouden.

Vanaf 2011 wordt de stuurgroep omgevormd tot een presidium van drie leden: Jan Minderhoud, Paul Nieuwenhuis en Joost Hauer. Ivo Molenaar modereert de bijeenkomsten van het SAF-forum en Dick Meijer wordt beheerder van de website. In het leiding geven aan het SAF-forum en aandragen van onderwerpen voor discussiegroepen moeten met name uit deze periode Dik Degenkamp en Frits van Holthoon worden genoemd. Het presidium functioneerde in genoemde samenstelling tot september 2013. Het presidium bereidde de samenkomsten van het SAF-forum voor, uiteraard in overleg met Ivo Molenaar. Namens de SAF werd contact onderhouden met de relevante gremia, zoals de HOVO/Senioren Academie en de RUG, met name de Rector Magnificus. Met de directie van de HOVO werd gesproken over de inpassing van cursussen en het verkrijgen van faciliteiten voor discussiegroepen. De HOVO ondersteunt de SAF met een garantiebepaald bedrag van € 6000,- per jaar. In het overleg met de Rector was een belangrijk punt het verkrijgen van gegevens over aanstaande en recente emeriti vanwege de werving van SAF-leden; de Rector stelde voor gebruik te maken van het peoplesoft gegevensbestand van de RUG. Overigens bleek dat toen in de praktijk nog niet zo eenvoudig vanwege de relatieve onbereikbaarheid van de voor de persoonsregistratie verantwoordelijke personen en de decentrale organisatie daarvan, waardoor signalering van nieuwe emeriti bij de faculteit blijft hangen. Daarnaast werd het emeriti-diner weer nieuw leven ingeblazen en dat resulteerde in een gezamenlijke verantwoordelijkheid van SAF en Rector voor de organisatie van het emeriti-diner. Voor mij was het een aangename verrassing dat daarbij de naam van Jef Tans als een van de oorspronkelijke initiatiefnemers van het emeriti-diner ter sprake kwam; ik kende hem al lang als goede vriend van mijn vader en het ouderlijk gezin vanuit de tijd van de katholieke werkgemeenschap binnen de PvdA. Tijdens het emeriti-diner van 26 april 2012 werd onder dankzegging afscheid genomen van Paul Nieuwenhuis als organisator van deze bijeenkomsten. Ter plekke werd een opvolger gevonden in de persoon van Cees Smit Sibinga, die dit samen mevr. Ynske Penning op zich nam.

Ook werd formeel vastgelegd dat de SAF niet alleen toegankelijk was voor emeriti-hoogleraren en – docenten van de RUG, maar ook voor emeriti van Noordelijke HO-Instellingen in Groningen, Friesland en Drenthe. Vanaf het begin van de SAF in 2007 tot en met 2012 zijn er 12 HOVO-cursussen tot stand gekomen, het gewenste gemiddelde van 2

cursussen per jaar is daarmee gerealiseerd. De ontwikkeling van de website gaf nog zorgen vooral door het schaarse gebruik ervan; gestreefd werd naar aansluiting bij de website van RUG of HOVO. Aansluiting bij de website van de HOVO kwam in 2013 tot stand en daardoor is de bereikbaarheid zeer goed. Het presidium legt jaarlijks verantwoording af in de vergadering van de SAF-leden, toen SAF-senaat genoemd; daartoe werden jaarverslagen gemaakt.

In de loop van 2012 stelde Henk Kauffman voor om met een vaste regelmaat bij elkaar te komen, meer ruimte te creëren voor het bespreken van actuele onderwerpen en meer nadruk te leggen op het bijeenzijn na de vergadering. In het presidium werden deze wensen besproken en bij monde van Paul Nieuwenhuis werd aan Henk Kauffman gevraagd met een uitgewerkt voorstel te komen. Een overleg in februari 2013 tussen Jan Minderhoud en Henk Kauffman resulteerde op 7 mei 2013 in een voorstel aan de SAF-vergadering om maandelijks bij elkaar te komen in een omgeving die geschikt is voor grotere aantallen emeriti en waar gelegenheid zou zijn om na het inhoudelijke deel van de bijeenkomst in Sociëteitsverband bij elkaar te zijn. Een grote meerderheid van de aanwezigen gaat akkoord met het voorstel. Door de ziekte van Paul Nieuwenhuis waren SAF-vergaderingen in zijn woning aan de Ossenmarkt niet meer mogelijk; daarbij was die ruimte niet geschikt voor het verwachte grotere ledental en het informeel samen zijn. De plannen werden besproken met de Rector, die er positief op reageerde en tevens voorstelde om het Van Swinderen Huys (de voormalige Hanze-sociëteit) te betrekken. In augustus werden de emeriti per brief op de hoogte gesteld van de plannen en in het najaar volgden bijeenkomsten met de leden van de SAF en vertegenwoordigers van de discussiegroepen. De HOVO was nauw betrokken bij dit traject en zorgde voor ruimtelijke opvang waar nodig. In de septemberbijeenkomst van de SAF in 2013 treedt Henk Kauffman toe tot het presidium als opvolger van Joost Hauer. Vanwege de samensmelting van SAF-forum en SAS-activiteiten werd Ivo Molenaar uitgenodigd lid van het presidium te worden.

In oktober doet Jan Minderhoud verslag van de ontwikkelingen en wordt in principe besloten dat de SAF als Senioren Academie Sociëteit verder zal gaan, dat wil zeggen met behoud van de doelstellingen van de SAF en met toevoeging van een Sociëteitsfunctie. In oktober zijn uitnodigingsbrieven verstuurd aan alle emeriti en oud-docenten van de RUG voor de inauguratievergadering van de SAF/SAS op 26 november 2013 in het Van Swinderen Huys. Bij die bijeenkomst, die muzikaal werd omlijst door Charlotte Beerda (piano en zang), waren 37 leden aanwezig. De frequentie van de bijeenkomsten werd op eenmaal per maand vastgesteld.

Ruim een jaar na het voorstel van Henk Kauffman is de SAS een feit.

In het eerste jaarverslag van de SAS wordt tevreden teruggeblikt: “2014 heeft gediend als proefjaar. Daaruit bleek dat de opzet als formule geslaagd was te noemen en voor voortzetting en verder uitbreiding in aanmerking komt”. Met medewerking van de Rector, het Bureau van de Universiteit, het Bestuur van de HOVO en de staf van de HOVO werd in oktober 2013 begonnen met de maandelijkse bijeenkomsten in het Van Swinderen Huys. Alle emeriti en de deelnemers aan discussiegroepen zijn daarvoor uitgenodigd. Het multidisciplinaire karakter van de SAS komt naar voren door lezingen van oud-medewerkers van de RUG, die over hun werk vertellen.

In de decembervergadering van 2014 werd afscheid genomen van Ivo Molenaar als lid van het presidium van de SAS en werden twee nieuwe leden welkom geheten: Tineke Looijenga en Remco Ekkers.

In januari 2015 worden we opgeschrikt door het plotseling overlijden van Jan Minderhoud. Henk Kauffman, Tineke Looijenga en Remco Ekkers komen met spoed bij elkaar; zij besluiten om de bijeenkomst van 12 januari door te laten gaan en te wijden aan de nagedachtenis van de medeoprichter van de Senioren Academie Sociëteit. Gelukkig was de ledenlijst, die Jan Minderhoud als excel-file had, inmiddels bij Henk Kauffman zodat een verzendlijst kon worden gemaakt. Tijdens de vergadering van 12 januari wordt Cees Smit Sibinga uitgenodigd om toe te treden tot het presidium en Jan Minderhoud op te volgen als voorzitter; hij accepteert de uitnodiging.

Het jaar 2016 begon met de benoeming van drie ereleden: Eric Bleumink, Charles Wildevuur en Paul Nieuwenhuis. Alle drie hebben vanaf de beginperiode bijzondere verdiensten gehad voor de basis, opzet en uitwerking van een kennisforum en de onderlinge contacten en het netwerk in de vorm van de SAS. Later in dat jaar werd kennis gemaakt met de nieuwe voorzitter van het bestuur van de Senioren Academie, Doeko Bosscher.

Het zal iedereen duidelijk zijn dat het presidium haar aandacht vooral heeft gericht op de continuïteit van de SAS. De maandelijkse bijeenkomsten met voordrachten en enkele keren muzikale omlijsting mochten zich in goede belangstelling verheugen. Verschillende discussiegroepen produceerden cursussen voor de Senioren Academie; het beoogde aantal werd ruim gehaald.

Tijdens het voorzitterschap van Cees Smit Sibinga werden door het Presidium meerdere bestuurlijke spelregels ingevoerd, zoals de zittingsduur van leden van het Presidium, de organisatie van de web-site en de verslaggeving tijdens de jaarlijkse Senaatsvergaderingen. Overleg met allerlei instanties wordt regelmatig gevoerd en hiervan wordt melding gemaakt in de Jaarverslagen die tijdens de Senaatsvergaderingen in december worden gepresenteerd en besproken. Voor uitgebreide informatie hebben we inmiddels een goed gevulde website, daar kunt u bijvoorbeeld alle cursussen die zijn toegeleverd aan de Senioren Academie terugvinden, en nog veel meer. Dat hoeft ik dus niet te vermelden.

Laat ik afsluiten met enkele persoonlijke herinneringen en overwegingen.

Ik ben dankbaar voor de jaren dat ik kon meedraaien in de stuurgroep en het presidium. De vanzelfsprekendheid waarmee met name Paul Nieuwenhuis en Jan Minderhoud mij vroegen mee te doen heeft me goed gedaan. Des te meer is het jammer dat we beiden vandaag moeten missen. Paul deed me denken aan een Engelse aristocraat met zijn statuur en gastvrijheid. Jan was een bondig bestuurder die daarna alle tijd had voor de petite histoire uit de geschiedenis van het NNO (het boek waar hij toen mee bezig was). Ook Ivo Molenaar had hier bij moeten zijn; met hem overlegden we intensief, maar ik kwam hem ook tegen bij concerten en dan spraken we over muziek.

Bij deze gelegenheid wil ik ook Charles Wildevuur, Cees Smit Sibinga en vooral Henk Kauffman noemen om ze te bedanken voor het leveren van stukken geschreven historie en het ophalen van herinneringen.

De titel van deze terugblik is: “Aangename wetenschap”. En zo is het ook, het is niet alleen aangenaam om te weten dat de SAS er is en goed functioneert, het is ook aangenaam om in deze ambiance bij elkaar te zijn en vrij van de bekende universitaire beslommeringen in de breedte van het wetenschapsterrein zo prettig bezig gehouden te worden en daaraan te kunnen bijdragen. Die vrijheid zou wellicht gebruikt kunnen worden om samen ook eens na te denken over “mogelijke werelden”; meestal waren we bezig met verklaren van wat achter ons lag of wat we meemaakten en waarnamen; vooruitkijken op basis van die kennis deden we ook wel, maar denken over hoe het zou kunnen zijn opent vaak onvermoede vergezichten.

Joost Hauer
Groningen, 10 december 2018